

APA – ELEMENT PRIMORDIAL ȘI SIMBOLURILE EI ÎN RELIGII

Livia Liliana Sibișteanu

În anul 1981 Barbieri reunea sub denumirea de teorii ale genotipului, concepțiile care au la bază caracterul primordial al ADN-ului. Conform acestei teorii, viața a apărut de la câteva gene «nude», respectiv de la molecule de ADN ivite spontan în **oceanul primitiv**¹

Ideea că primele ființe au fost marine (deci viața a apărut în apă, provenind din molecule individuale și universale), a fost lansată în anul 1748, de filosoful francez B. de Maillet în lucrarea **Telliamed**².

De fapt, filosofii greci anticipau încă din sec. VII-VI î.e.n. că în apă au apărut primele forme de viață. Astfel, doctrina lui Thales din Milet era „apa este începutul tuturor lucrurilor”³, iar aceea a lui Anaximandru era că „pământul a fost acoperit de mare, viața apărând din apa evaporată de soare”⁴

Apa, ca element primordial alături de pământ, foc și aer, nu lipsește din doctrinele marilor filosofi greci din sec. V-IV î.e.n.: Anaxagora⁵, Platon⁶, Aristotel⁷, Pitagora⁸, Empedocle⁹ etc.

Ceea ce filosofii au anticipat în trecut și ceea ce oamenii de știință au demonstrat în timpurile noastre, religiile le-au socotit ca fiind singurele adevăruri. În multe religii, apele sunt „fonts et origo”, matricea tuturor posibilităților. Într-un text indian (**Bhavisyottarapurana**, 31, 14) se invocă: „apă, tu ești izvorul tuturor lucrurilor și tuturor ființelor”¹⁰

În diferite religii apa simbolizează substanța primordială din care se nasc și se întorc toate formele prin regresione sau prin cataclism. Apa este

¹ Dr. Gheorghe Mohan, dr. Petre Neacșu, **Teorii, legi, ipoteze și concepții în biologie**, București, Editura „Scaiul”, 1992, p. 17.

² **Ibidem**, p. 107.

³ Diogenes Laertios, **Despre viețile și doctrinele a filozofilor**, București, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, 1963, p. 132.

⁴ Dr. Gheorghe Mohan, dr. Petre Neacșu, **op.cit.**, p. 105.

⁵ Diogenes Laerteos, **op.cit.**, p. 157.

⁶ **Ibidem**, p. 222.

⁷ **Ibidem**, p. 268.

⁸ **Ibidem**, p. 401.

⁹ **Ibidem**, p. 514.

¹⁰ Apud, Mircea Eliade, **Tratat de istorie a religiilor**, București, Editura Humanitas, 1992, p. 183.

germinativă, cuprinzând virtualitățile tuturor formelor. Aceste funcții se regăsesc în diferite cosmogonii, mituri, ritualuri, iconografie. Apa conferă o nouă naștere, printr-un ritual inițiativ, vindecă printr-un ritual magic, asigură o nouă renaștere post mortem printr-un ritual funerar. Prin toate aceste ritualuri se demonstrează că apa devine simbol de „viață”¹¹.

Apa este opusă focului, este yin – principiul feminin – la chinezi (deși în unele religii este în armonie cu focul), corespunde nordului, frigului, solstițiului de iarnă, rinichilor, culorii negre, trigramei k'an (abisul)¹², lunei¹³, iar în alfabet litera M este simbolul ei (aceeași literă este simbolul mamei și matricei¹⁴, farmaciei).

I. Apele primordiale

În majoritatea miturilor cosmogonice (care se referă fie la transformarea unei părți din Haos în Cosmos fie la crearea treptată a întregului Cosmos, sunt menționate „Apele Primordiale” Nu vom relata toate aceste mituri, ci vom alege, spre exemplificare, două dintre ele, care sunt complexe prin simbolistica lor.

a) Cosmogonia română

La baza cosmogoniei române stau miturile celor patru ramuri ale poporului român: dacoromânii, macedoromânii, meglenoromânii și istroromânii.

Conform acestor mituri, înainte de a fi creat Cosmosul, a fost un hău pustiu și întunecat care alcătuia Haosul, în care plutea un ocean de ape înnegurate „Apele Primordiale” Deasupra acestora se plimbau, fără să-și găsească locul, două făpturi: Fărtatul – Luminatul și Nefărtatul – Întunecatul¹⁵, „două ipostaze spirituale ale uneia și aceleași personalități divine, sau dublă personalitate a aceleiași divinități primare. Fărtatul și Nefărtatul erau de fapt expresii ale tendințelor contradictorii proprii haosului”¹⁶ Plictisiți de atâtea rătăcirii peste ape, Fărtatul și Nefărtatul s-au hotărât să facă ceva. Primul lucru creat de cei doi, din Apele Primordiale a fost Arborele Cosmic, probabil bradul, care a devenit axa cosmică în jurul căreia s-a construit mai apoi întreaga lume. O dată cu Arborele Cosmic a fost creat și Șarpele Cosmic. După primele creații cei doi demiurghi au alcătuit din Apele Primordiale, prin experimentări repetate, care arată nepriceperea lor de a face ceva perfect, datorită colaborării lor

¹¹ **Ibidem**, p. 184.

¹² Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, **Dicționar de simboluri**, București, Editura Artemis, 1994, p. 109.

¹³ Mircea Eliade, **op.cit.**, p. 159.

¹⁴ Solas Boncompagni, **Lumea Simbolurilor. Numere, litere și figuri geometrice**, București, Editura Humanitas, 2003, p. 241.

¹⁵ Romulus Vulcănescu, **Mitologia română**, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1987, p. 224.

¹⁶ **Ibidem**, p. 240.

antagonice: Cosmosul, pământul, apele, munții, animalele, plantele culminând cu omul. Cele mai multe experimente le-au făcut cu oamenii, care au fost recreate de mai multe ori¹⁷.

În acest mit Apele Primordiale nu sunt doar o realitate fizică, concretă substanță unică sau și multiplă (magnetică), care precede creația¹⁸, ca și elementul primar din care cuplul divin – Fărtate și Nefărtate – a extras toate celelalte substanțe creatoare, fără de care nu poate exista nici un fel de viață¹⁹. În ceea ce privește Arborele Cosmic, acesta nu este Axis Mundi ori legătura între Pământ și Cer, între profan și sacru, între oameni și zei, mijloc de ascensiune celestă folosit în riturile inițiatice, ca în miturile popoarelor amerindiene de nord sau ale celor din Asia Centrală și Siberia²⁰, ci el reprezintă inima realității, a vieții, el conține întreg Universul, pentru că în jurul lui a fost creat Pământul din Apele Primordiale, prin imersiune: Fărtate a extras de pe fundul apei, germenele virtual – mărul încă nematurizat, pentru a-l transforma, prin prelucrare, într-o turtiță pe care a așezat-o sub Arborele Cosmic, în așa fel încât să cuprindă jur-împrejurul trunchiului²¹. Interesant este faptul că într-un mit brahmanic, crearea Pământului din Apele Primordiale se face după același ritual. În acel mit, Prajapate (Brahma), luând forma unui mistreț, s-a scufundat în Apele Primordiale, de unde a rupt o bucată de pământ pe care a întins-o pe frunza lotusului – care are aceeași funcție ca Arborele Cosmic – realizând astfel germenele din care se va ridica pământul²².

Simbolistica Șarpelui Cosmic din miturile cosmogonice românești este diferită de simbolistica altor mituri și aceasta este dată de modul în care șarpele se încolăcește, majoritatea miturilor Șarpele Cosmic, născut din Apele Primordiale, stă încolăcit pe Arborele Cosmic sau pe Axis Mundi în cerc ca un Oroboros (șarpe ce-și mușcă propria coadă). Înconjurând creația cu un cerc, Șarpele Cosmic împiedică dezintegrarea acesteia. Fiind un Oroboros el simbolizează manifestarea și resorbția ciclică, veșnica prefacere a morții în viață²³.

În miturile cosmogonice românești, Șarpele Cosmic completează împotriva Fărtatului, sfătuindu-l pe Nefărtat să-l înnece pe acesta, în somn. Aflând de toate acestea, Fărtatul l-a prins de coadă, l-a învărtit de trei ori și l-a zvârlit în hău zicându-i: „Să te încolăcești în jurul pământului de nouă ori și să-l

¹⁷ *Ibidem*, p. 242-244.

¹⁸ Traian D. Stănciulescu, **Miturile creației – lecturi semiotice**, Iași, Editura „Performantica”, 1995, p. 93.

¹⁹ Romulus Vulcănescu, *op.cit.*, p. 475.

²⁰ Mircea Eliade, **Nașteri mistice**, București, Editura Humanitas, 1995, p. 121.

²¹ Romulus Vulcănescu, *op.cit.*, p. 444.

²² Traian D. Stănciulescu, *op.cit.*, p. 94.

²³ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *op.cit.*, vol. 3, p. 300.

aperi de prăpădul apelor” Însă șarpele nu s-a încolăcit în cerc ca un Oroboros în jurul Pământului, ci pe cer în spirală cu nouă volute, formând Calea Lactee. În acest mit spirala este concepută, după Romulus Vulcănescu, ca o „imagine schematică a Cosmosului, care se întinde în spațiu și crește pe măsură ce se desface, pierzându-și un capăt în Haos (...). Centrul spiralei a devenit centrul potențial al Cosmosului, al delimitării dezordinii de ordine, al mișcării progresive a lumii spre periferia haosului, care simbolizează mitic puterea creatoare a cosmocratului principal, Fărtatul, și a extinderii treptate a puterii lui în Haos”²⁴ Adăugăm la interpretarea lui Romulus Vulcănescu, faptul că a fost benefică neascultarea Șarpelui Cosmic de a se încolăci de nouă ori în jurul Pământului, dacă luăm în considerație părerea unor autori că nouă simbolizează Pământul animat de un spirit rău (Șarpele Cosmic s-a dovedit a fi un spirit rău la început) și așezarea lui în spirală pe cer, dacă luăm în considerație părerea altor autori care consideră numărul nouă ultima cifră din șir compusă dintr-o cifră, anunțând sfârșitul unui ciclu, dar și începutul altui ciclu de două cifre (numărul nouă este comparabil cu o moarte, după care urmează o nouă naștere²⁵, deci viața veșnică). Prin această interpretare Șarpele Cosmic, încolăcit în spirală cu nouă volute are același simbol ca al unui Osoboros. Nemulțumit de rostul pozelor pe care Fărtatul l-a dat Șarpelui în Cosmos, desfășurat în spirală, Nefărtatul a adoptat spirala, pe pământ în sens distructiv, creând vârtejul sau uraganul, bulboana sau sorbul apelor.

Symbolismul mitic al șarpelui Cosmic născut în Apele Primordiale îl găsim în Șarpele Ghlykon (conceput în apele Mării Negre), protector al corăbierilor și al pescarilor, mit care reeditează unul mai vechi, tracic, al Șarpelui Apelor Primordiale²⁶

b) Cosmogonia asir-babiloniană

Asiro-babilonienii au creat mai multe mituri cosmogonice, dar cel mai complex este „Enuma Eliș” Se spune în acest mit că la început nu exista nimic, nici chiar zei. În acest neant au apărut Apele Primordiale alcătuite din principiul masculin Apsu (apa dulce, oceanul) și principiul feminin Tiamat (apa sărată, marea). În sânul Apelor Primordiale, au ieșit prin emanație, zeii. Cu timpul zeii s-au înmulțit și au devenit rebeli: este revolta zeilor mai tineri împotriva zeilor mai bătrâni. În lupta dintre zei, Apsu a murit și Tiamat a început războiul pentru a răzbuna moartea lui Apsu. Tinerii zei speriați l-au luat pe Marduk în luptă, Marduk a ucis-o pe Tiamat iar din trupul ei a creat Universul. Din sângele generalului Tiamat, zeul Kingu, Marduc i-a făurit pe oameni²⁷ Acest mit, scris

²⁴ Romulus Vulcănescu, *op.cit.*, p. 246.

²⁵ Solas Boncompagni, *op.cit.*, p. 112 și 122.

²⁶ Romulus Vulcănescu, *op.cit.*, p. 246.

²⁷ Constantin Daniel, Athanase Negoiaș, *Gândirea asiro-babiloniană în texte*, București, Editura Științifică, 1975, p. 11-60.

pe șapte tăblițe, era recitat de Marele Preot, după o jertfă prealabilă, în fiecare an, în ziua a patra a Anului Nou, dinaintea statuii zeului Marduk, din templul Ezacil din Babilon²⁸, ca o repetare a creației, pentru a împiedica distrugerea actului creației, pentru a perpetua la începutul de an, veșnicia.

Mitul „Enuma Eliș” se înscrie în miturile creației de tip sacrificial, după clasificarea făcută de Traian Stănciulescu²⁹. Noi vedem în acest mit un dublu sacrificiu al Apelor Primordiale: primul sacrificiu a fost făcut prin uciderea lui Apsus – principiul masculin, apa dulce, oceanul – simbol al inteligenței primordiale³⁰, iar al doilea sacrificiu a fost făcut prin uciderea lui Tiamat, principiul feminin, apa sărată, marea-simbol al dinamicii vieții, al zămislirilor și al renașterii³¹. Prin acest mit asiro-babilonienii au vrut să ne transmită numeroase mesaje, greu de descifrat. Probabil prin uciderea Apelor Primordiale au vrut să zidească lumea reală, spațiul în care au trăit (spre exemplu din ochii lui Tiamat au izvorât Tigru și Eufratul, din piept au fost înălțați munții și din crăpăturile acestora au țâșnit izvoarele – Tăblițele IV-V), a vrut să considere Universul divin, deoarece a fost construit din substanța divină. Oamenii sunt creați din sânge divini și sunt astfel egali cu zeii, și nu numai atât, sunt și ei, indirect (prin Kingu) rezultatul emanațiilor Apelor Primordiale. Prin uciderea inteligenței primordiale și a vieții veșnice s-a construit o lume care își făurește destinul și care trebuie să descopere singură cunoașterea și să-și zidească nemurirea (vezi mesajul „Epopiei lui Gilgamesh”, creație a aceleiași culturi asiro-babiloniene³²).

Nu întâmplător „Enuma Eliș” a fost scrisă pe șapte tăblițe și era recitată a patra zi Anului Nou, pentru că șapte reprezintă totalitatea Universului în mișcare (șapte este alcătuit din suma lui patru – Pământul cu trei – Cerul), al totalității umane, deopotrivă feminină și masculină, reprezintă cele șapte culori ale curcubeului, corespunde celor șapte trepte cerești.

II. Simbolurile apei

Apele, după natura lor se clasifică în patru tipuri:

1. apa celestă, aflată în suspensie în natură care provoacă ploaia adusă de râurile celeste, care purtau și semințele plantelor din pământ;
2. apa purificatoare, formată din roua dimineții, precum și prin efectele condensării, folosite în special pentru purificării;
3. apa comună din oceane, râuri, mări, fluvii, râuri, izvoare puse întotdeauna sub protecția unei zeiță tutelare; o parte din această apă are virtuți

²⁸ Constantin Daniel, Ion Acsan, **Tablițele de argilă. Scrieri din Orientul antic**, București, Editura Minerva, 1981, p. 48.

²⁹ Traian D. Stănciulescu, **op.cit.**, p. 105.

³⁰ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, **op.cit.**, vol. 2, p. 362.

³¹ **Ibidem**, p. 239.

³² Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, **op.cit.**, vol. 3, p. 280-293.

creative;

4. apa volatilă, adică lichidele care se evaporă, precum esențele în miresmate, folosită în diferite ritualuri³³

Indiferent de tipul apei, aceasta este duală fiind benefică (germinativă, creează viața) sau malefică (distruge, dizolvă, separă). Dualitatea apei este reprezentată în iconografie prin spirala dublă³⁴.

Simbolistica apei este diversă: de la apele primordiale, germinativă, fecundatoare, la apa moartă, de la apă dătătoare de viață la apă distrugătoare care duce la distrugerea lumii. De asemenea, apa simbolizează inteligența divină, viața, nemurirea, reprezintă mijloc de purificare, de vindecare sau de renaștere. În orice religie apa este în puterea divinităților, nu poate fi stăpânită de oameni, de aceea, aceștia prin diferite rituri și ritualuri săvârșite atât în cultele apelor, dar și în cele lunare, ale fertilității și fecundității, funerare (toate aceste culte sunt legate de credințele în nemurire și de viața de dincolo de moarte), încearcă să îmbine apa sau să-i confere puterea pe care și-o doresc.

Apa ca simbol al înțelepciunii divine, substanță prin intermediul căreia omul se spiritualizează se găsește în diferite religii.

În Biblie apare apa înțelepciunii pe care Dumnezeu a creat-o când a făcut lumea (Iov, 28: 25-26, Pildele, 3: 8; Ecleziastul, 1, 2-4). Înțeleptul este asemuit cu o fântână în inima căruia sălăsluiește apa (Pildele 20, Ecleziastul, 21) și vorbele lui au forța unui șuvoi (Pildele, 18), pe câtă vreme cel lipsit de înțelepciune are o inimă din care cunoașterea se scurge ca dintr-un vas crăpat (Ecleziastul, 21). Teologii medievali, pornind de la credința Părinților Bisericii conform căreia Duhul Sfânt împarte harul înțelepciunii, deșertându-l în inimile însetate, afirmau că înțelepciunea are apele ei, iar sufletul este spălat de apele înțelepciunii³⁵. Dorul după ape, indică în Biblie nevoia spirituală (Psalm 42: 1; 63: 1).

„Rig Veda” preamărește apele care te spiritualizează „Voi ape care înviorați, aduceți-ne forța, măreția, bucuria, iluminarea” (VEDV 13)³⁶.

Apa este mitul înțelepciunii taoiste, căci nu poate fi contestată de nimeni.

De asemenea, la dagoni apa este și lumină, cuvânt, verb generator al cărui avatar mitic este spirala de aramă roșie. În apele uscate și în cuvântul uscat se află gândirea, potențialitatea, pe care Amma, zeul suprem uranian, le păstrează pentru sine (gândirea primordială care nu se poate exprima). Omului i-a dat doar gândirea din apele umede și cuvântul umed (gândirea care se poate exprima)³⁷.

³³ Jean Vertemont, **Dicționar al miturilor indo-europene**, Timișoara, Editura Amarcord, 2000, p. 49.

³⁴ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, **op.cit.**, vol. I, p. 109.

³⁵ **Ibidem**, p. 111.

³⁶ **Ibidem**, p. 109.

³⁷ **Ibidem**, p. 114.

Existența unui izvor al înțelepciunii este consemnată în miturile germane. Acest izvor țâșnește din una dintre cele trei rădăcini ale Frasinului Lumii, Yggdrasil, ascunzând în el știința și înțelepciunea. Acest izvor este păzit de Mimir zeul uriaș, unchiul dinspre mamă al lui Odin. Acesta este nespus de înțelept și bea din apa izvorului cunoașterea tuturor tainelor din vremuri străvechi. Însuși Odin a venit cândva la Mimir și i-a cerut voie să bea din apa atotștiinței, lăsând în schimb, ca jertfă, unul din ochii săi³⁸, ceea ce ne sugerează că drumul spre cunoaștere este greu, cerând sacrificii.

Apa, pentru că este un dar al cerului este un simbol universal de fecunditate și fertilitate.

În apele primordiale este fecundat Oul Cosmic în miturile egiptene³⁹, feniciene⁴⁰, finlandeze⁴¹, este fertilizată sămânța lui Maui⁴² (eroului civilizator al maurilor, cel ce le-a adus focul, erou care îmbină atât calitățile lui Prometeu dar și ale lui Hercules prin isprăvile săvârșite). Apa este nu numai sursă de fecundare a Oului Cosmic, ea fecundează și fertilizează deopotrivă pământul și oamenii. Principiul masculin al apei are rol fecundator, în timp ce principiul feminin al apei are un rol fertilizator. În simbolismul erotico-cosmogonic, Cerul îmbrățișează și fecundează Pământul prin ploaie, simbolism păstrat în foarte hilogeniile⁴³.

La azteci apa, care fecundează anual pământul are culoarea roșie, prin echivalentul simbolic al sângelui, pentru că poartă în ea viață⁴⁴.

La vechile popoare fino-ungrice există o Mamă – Apă căreia femeile i se adresează pentru a fi dăruite cu copii, iar tătăroaicele sterile îngenunchează și se roagă lângă o baltă⁴⁵.

Zeița iraniană Ardvi Sura Anahita (în traducere „Cea care e umedă, eroică, imaculată), zeița apelor este numită „cea sfântă care înmulțește turmele, bunurile, bogăția, pământul, care purifică sămânța tuturor bărbaților, matricea tuturor femeilor, care le dă laptele de care au nevoie⁴⁶.

Din atributele Anahitei se desprinde alt **simbol al apei, cel al purificării (lustrării).**

Aproape în toate religiile apa servește la purificări rituale: prin apă se

³⁸ Walhalla și Thule, Mituri și legende vechi germanice, București, Editura Minerva, 1977, p. 21.

³⁹ Constantin Daniel, *Gândirea egipteană în texte*, București, Editura Științifică, 1975, p. 45.

⁴⁰ Constantin Daniel, *Gândirea feniciană în texte*, București, Editura Științifică, 1975, p. 33.

⁴¹ Elias Lomot, *Kalevala*, București, Editura Minerva, 1977.

⁴² Peter Buck, *Vikingii de la Soare Răsare*, București, Editura Științifică, 1969, p. 69.

⁴³ Mircea Eliade, *Tratat de istorie ...*, p. 187.

⁴⁴ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *op.cit.*, vol. I, p. 114.

⁴⁵ Mircea Eliade, *op.cit.*, p. 186-188.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 189.

purifică zeii, preoții, credincioșii, casele, drumurile, corăbiile și diferite obiecte. Sunt izvoare și fluvii sacre, se sfințesc izvoare sau ape sunt fântâni cu apă vie. Baia sacră a statuiilor unor zeități era practică la indieni, la fenicieni, cretani, greci la începutul Anului Nou, numai pentru zeitățile feminine: baia Afroditei în apele mării, la Paphafos (semnalată de Homer în **Odiseea**), baia Atenei cântată de Calimach sau băile Cibelei pentru a invoca ploaia⁴⁷ (îmbăierea sau stropirea unor statui reprezentând sfinți pentru a invoca ploaia se practică și astăzi în Franța: la 20 iulie Sfânta Margareta în regiunea Haute – Gascogne, la 10 august Sfântul Laurent în regiunea Garonne, la 13 august, Sfânta Radegonde la Valentine)⁴⁸. În zona Pirineilor se mai săvârșesc și astăzi ritualuri prin purificare prin apă în zilele de 2, 3, 4 și 5 februarie, în paralel cu ritualul de purificare prin foc, care țin de riturile legate de viață și moarte⁴⁹.

În Egipt, Mesopotamia, Asia Occidentală, preoții se purificau prin spălare pentru a-și spăla păcatele, înainte de a începe ceremoniile religioase⁵⁰.

La evrei preoții îndeplineau ritualul „apei de curățire” (Num. 19: 1-10), de asemenea, acest ritual de curățire de păngărire ceremonială îl practicau toți oamenii (Luca 11: 40; 15: 5). Preoții erau spălați când erau consacrați (Exod 29: 4) iar leviții erau stropiți cu apă (Num. 8: 7).

La musulmani, rugăciunea rituală calat nu poate fi făcută cum se cuvine, decât dacă cel ce se roagă s-a curățit prin abluțiuni rituale, a căror îndeplinire este statornicită de reguli minuțioase⁵¹. În fața fiecărei moschei există o fântână și înainte de a intra în moschee, musulmanul trebuie să se spele pe picioare.

La români se păstrează obiceiul spălării în ziua de Paști cu apă proaspătă în care e pus un ou roșu și un ban de argint, atât în scop purificator cât și regenerativ⁵², iar în zilele de Paști și de Bobotează, în același scop, băieții stropesc fetele cu apă, respectiv femeile pe bărbați.

Purificări periodice se fac de către credincioșii multor religii, fie prin scăldarea în ape sau izvoare sacre (cel mai cunoscut ritual de purificare este cel al budiștilor, în apa sacră a Gangelui, care se săvârșește anual la Varanasii (Benares) Orașul Luminii, unde Gautama Budha a ținut prima cuvântare. Câțiva stropi din apa Mamei Ganga sunt de ajuns pentru spălarea păcatelor unei vieți întregi)⁵³, fie prin înghițirea sau stropirea cu agheasmă. De la purificarea prin imersiune în izvoarele și apele Iordanului săvârșită în antichitate de iudei pentru a se elibera de păcat, de păngăririle, pentru a regăsi perfecțiunea

⁴⁷ Pr. Philippe Seringe, **Les symboles**, Geneve, 1988, Helios, p. 272.

⁴⁸ Isaura Gratacos, **Calendrier pyreneen**, Toulouse, Editions Privat, 1995, p. 220-225.

⁴⁹ **Ibidem**, p. 75.

⁵⁰ Pr. Philippe Seringe, **op.cit.**, p. 272.

⁵¹ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, **op.cit.**, vol. I, p. 113.

⁵² Lucia Berdan, **Toteism românesc**, Iași, Editura Universității „A.I. Cuza”, 2001, p. 53.

⁵³ James Harpur, **Atlasul locurilor sacre**, Oradea, Editura Aquila, 1993, p. 189-190.

originală, s-a ajuns în creștinism la purificarea prin ape la sărbătoarea de Bobotează pentru a accede la noua credință. La români riturile de purificare au loc atât în ziua de Bobotează, cât și în ziua următoare a Sfântului Ioan Botezătorul, numită popular Iordanul cel Mic. Timp de șase săptămâni de la Bobotează se consideră că toate apele sunt curate și sfințite și te poți purifica cu ele. Agheasma mare de Bobotează înseamnă o reactualizare a botezului, a trecerii de la profan la sacru, de la timpul obișnuit la timpul purificat⁵⁴.

Un ritual de purificare este spălarea mortului. Înainte de a începe ritualurile care pregătesc riturile funerare, riturile de trecere în Lumea de Dincolo.

Nu numai la intrarea în lumea veșnică este purificat omul ci și la intrarea în viața pământească, prin botez. Imersiunea sau stropirea cu apă la naștere, ca instrument de purificare și regenerare, este întâlnită în tradiția multor popoare, dar a fost împlinită cu noi valențe în creștinism⁵⁵.

Câteva texte irlandeze menționează un botez druidic, fără a se menționa în ce consta⁵⁶. Prin botez, maișii scufundau în apă noul născut, consacrandu-l zeiții apei Chalchuiutlycue Chalcchiuhtlatonac. Înainte de a fi scufundat în apă se spunea: „Fie ca această baie să te spele de păcatele părinților tăi.” Apoi, atingând gura, pieptul și capul cu apă se adăuga: „primește-o copile pe mama ta, Chalcchiuhtlatonac, zeița apei”⁵⁷.

Botezul lui Ioan este un botez al pocăinței (Matei 3: 11, Marcu 1: 14, Luca 3: 3) care ar trebui privit ca o adaptare a spălării rituale a evreilor, cu unele influențe a sectei de la Qumran. De asemenea, prin acceptarea botezului lui Ioan, persoane care se botezau acceptau pocăința. Prin botez Iisus a îndeplinit voia lui Dumnezeu și se dedica lucrării care-i stătea înaintea, fiind parte a expresiei, a identificării Sale voluntare cu propriul Său înaintea lui Dumnezeu. După botezul Său, Duhul a venit peste Iisus (Matei 3: 16, Marcu 1: 10, Luca 3: 21). Mulți au văzut aici arhetipul botezului creștin: botez în apă și în Duh. Botezul primilor creștini este o expresie a pocăinței și credinței, pentru iertarea păcatelor (Fapt. 2: 38, 10: 42, 22: 16, 26: 18) este îndeplinit în „Numele lui Iisus” și funcționează ca ritual de intrare sau de inițieri în cadrul celor care chemau Numele lui Iisus⁵⁸. Ceea ce înseamnă botezul pentru generațiile care au urmat, acesta ar fi unirea spirituală cu Iisus în moarte (prin scufundarea în apă) și învierea (în scoaterea la suprafață) prin care este transmisă viața, dar nu poate

⁵⁴ Lucia Berdan, *op.cit.*, p. 180-181.

⁵⁵ James Harpur, *op.cit.*, p. 189.

⁵⁶ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *op.cit.*, vol. I, p. 200.

⁵⁷ Mircea Eliade, *op.cit.*, p. 186.

⁵⁸ **Dicționar biblic**, Oradea, Societatea Misionară Română, Editura „Curtea Creștină”, 1995, p. 165.

da viață acolo unde nu este prezentă credința⁵⁹

Alte simboluri ale apei sunt de regenerare, vindecare sau judiciare.

În majoritatea religiilor sunt izvoare sacre, generatoare (spre exemplu izvorul Zem-Zem la arabi), ape sacre (Nilul, Tigrul, Eufratul, Gangele, Dunărea) sau izvoare cu atribuții de regenerare, de vindecare, izvoare și fântâni ale tămăduirii. Toate acestea erau patronate de zeiță, lor li se aduceau jertfe, pentru ele săvârșeau o serie de ritualuri. Este cunoscută, de asemenea, Apa Vie care în basme promova „tinerețea fără bătrânețe și viața fără de moarte”, sau Apa Moartă (nu este vorba de apa moartă, apa murdară care curge sau țâșnește din pământ la săparea unei fântâni) cu calități terapeutice, care lipește oasele eroului zdrobit de Zmeu. Aceleași calități curative a are și Apa Sâmbetei din mitologia românească, fiind calea de exorcizare a bolilor și altor rele (Apa Sâmbetei izvorăște de sub Arborele Cosmic ca apă curată, iar după ce înconjoară Pământul după 3,7 sau 9 ori ca un șarpe, se îndreaptă spre Iad. Această apă fierbe neconținut, pentru că este matca tuturor apelor, este calea de comunicare între vii și morți pentru că prin ea se trimite de Paștele Blajinilor, Rohmanilor ouă și pască⁶⁰

În Noul Testament, Apa Vie are cu totul altă semnificație. Iisus i-o promite Samarineancăi: „apa pe care i-o voi da Eu, nu va mai usca în veac, căci apa pe care i-o voi da Eu se va face în el izvor de apă curgătoare spre viața veșnică” (Ioan 4:14) este apa din Izvorul Mântuirii (Isaia 13:3), este simbolul Sfântului Duh.

În Apocalipsă este descris fluviul vieții care țâșnește din tronul lui Dumnezeu (Apocalipsa 12:1). Există și o Apă Vie de judecată (substanță mirifică care încheia judecata în cetele de păstori). Aceasta era apa luată în zori de la izvor sau fântână de cel ce trebuia să fie judecat. Tot la Apa Vie recurgeau și ordaliile de apă, în fața unei asistențe care trebuia să fie martoră la pedeapsa celui vinovat prin scufundare în apă⁶¹ (aici apa are un simbol judiciar).

Canibalii erau scufundați cu capul în apă sărată în timpul ritualurilor de inițiere, șamanii beau apă sărată pentru intensificarea căldurii interioare⁶².

După cum am menționat mai sus apa este duală: benefică și malefică iar zeii țin apele sub control, ei hotărăsc dacă o dăruiesc oamenilor cu atributele ei benefice sau o folosesc ca instrument de judecată pentru neascultare. În Biblie, apa care curgea pe sub prag, simbolizează revărsarea nestingherită a binecuvântărilor lui Dumnezeu pentru poporul Său (în vedenia pe care o are Ezechiel cu privire la Casa lui Dumnezeu – 47: 1: 11). Ieremia l-a descris pe

⁵⁹ Ibidem, p. 698.

⁶⁰ Ivan Evseev, *Enciclopedia semnelor și simbolurilor culturale*, Timișoara, Editura Amarcord, 1999, p. 42.

⁶¹ Romulus Vulcănescu, *op.cit.*, p. 480-481.

⁶² Mircea Eliade, *Nașteri mistice*, p. 115.

Dumnezeu ca „Izvorul apelor vii” (2: 11, 17: 13), expresie care este repetată și pentru Sfântul Duh (Ion 7: 38).

Apa prezintă un pericol pentru oameni, cum sunt apa poluată din Egipt (Exod 7: 17), apele de la Mara (Exod 15: 23), apa din fântâna de la Ierihon (2 Împ. 2: 19). Lipsa apei este o pedeapsă dată de Dumnezeu pentru neascultare ca „apa întristării” împărțită cu porția (Plâng. 5: 4, Ezechiel 4: 11) ca și apa în exces cum este Potopul sau înnecarea egiptenilor în Marea Roșie. Potopul este prezent în multe religii și este dat oamenilor de Dumnezeu pentru ca aceștia erau pornite spre lumea veche (gen. 6:5), de Enlil care nu mai suporta hărmălaia oamenilor („Epopoea lui Gilgameș” , „Anunnaki”) sau de zeița Nu Ua pentru că oamenii căutau nemurirea („Peticirea cerului”⁶³).

Indiferent care au fost cauzele care au determinat pe zei să declanșeze Potopul, motivul era același: prin Potop se pedepsea omenirea care nu se comporta după regulile impuse de zei. Potopul distruge vechiul și ce este rău, este un cataclism trecător și Dumnezeu ori zeii dau posibilitatea reînceperii unei noi epoci, cu o nouă umanitate. Potopul arată cum viața poate fi pusă în valoare de o altă conștiință decât cea umană „viața omului apare ca un lucru fragil care trebuie să dispară periodic, pentru că destinul tuturor formelor este de a pieri pentru a putea apărea din nou”⁶⁴.

⁶³ Lu Sin, **Mituri repovestite**, București, Editura Albatros, 1976, p. 4.

⁶⁴ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, **op.cit.**, vol. 3, p. 125.